

Koppándi Botond

Gellérd Imre gyakorlati teológiai munkássága

Gellérd Imre 1920. január 3-án született a székelyföldi Bethlenfalván. Korán árvaságra jutott, de ennek ellenére Székelyudvarhelyen kezdi el tanulmányait, majd kitűnő eredménnyel érettségizik. Már zsenge ifjú korától kezdve részt vesz a templomi ünnepélyeken, ahol kitűnik nagyszerű szavalaival. 1939-ben beiratkozik az Unitárius Teológiai Akadémiára, és 1943-ban kitűnő minősítéssel el is végzi azt. Párhuzamosan magyar–francia szakos tanári diplomát szerez a Bolyai Egyetemen, ahol nyelvészetet, filozófiát, pedagógiát és lélektant tanul, majd magyar–francia szakos tanári kinevezést kap a székelykeresztúri unitárius gimnáziumba, s ezzel egy időben, 1943–1947 között a székelykeresztúri egyházközség segédlelkésze is.

1947-ben megpályázza a Nyikó menti Siménfalva lelkészi állását, és feleségével együtt nagy álmokkal vág neki gyülekezetépítő munkájának. Nagyszerű 12 év következik: a kiváló tudású, gyakorlatias, jó munkabírásu, pontos, megbízható és szorgalmas Gellérd Imre gyülekezete megerősödik, hívei szeretik, rajonganak prédikációiért, lesik tanításait. Két gyermekük születik, de arra is jut ideje, hogy tovább képezze magát, és beiratkozzék az Unitárius Teológiai Akadémia magiszteri képzésére. Tanulmányozni kezdi a korábbi századok unitárius prédikációit, és így születik meg az 1956. november 6-án megvédett és *summa cum laudéval* minősített magiszteri dolgozata: *Az unitárius prédikációirodalom története a 16. századtól a 18. század végéig*.

A magiszteri fokozat megszerzése után beiratkozik az Unitárius Teológiai Akadémia doktori iskolájába, és még nagyobb szenvedéllyel fog neki a kutatásnak, hogy egyszer majd a gyakorlati teológia tanára lehessen. Három év alatt leteszi vizsgáit, és megírja *Az unitárius prédikációirodalom története a 19. században* témájú disszertációját. Dolgozatát kiválónak minősítik, és 1959. november végére tűzik ki doktorrá avatását, ám 1959. november 5. éjszakáján a Szekuritáte fekete autója jelenik meg a papi lak előtt, és Gellérd Imrét Székelykeresztúron át a kolozsvári fogdába viszik. Itt mindenféle módszerrel arra próbálják kényszeríteni, hogy terhelő vallomást tegyen lelkésztársairól. Leánya, Gellérd Judit idézi naplóját:

„Nem voltam bátor ember, sőt inkább gyenge és depressziós. De Isten megsegített, megóvott a Júdássá alacsonyodástól, a végső megaláztatástól. Tiszta maradtam. Noha akkor hittem, hogy meg tudtam volna váltani szabadságomat, és elkerülhettem volna a börtön poklát, elveimet feladni, barátomat elárulni képtelen lettem volna. A tisztesség, a morális integritás fontosabb, mint a boldogság, sőt az életnél is fontosabb. Amit tettem, abban nem volt hősiesség: másként nem tehettem. Rettenetes büntudatot éreztem családom feláldozása miatt, hisz az én gondjaimra bízta őket az Úristen. Azonban a felelősségnek két oldala van. Ha másként teszek, ha árulóvá válok, soha sem tudtam volna többé gyermekeim szemébe nézni. Élni se tudtam volna, ha saját emberségemet, lelkemet a sátánnak adom.”¹

A katonai törvényszék 1960. április 8-ra kitűzött tárgyalásán hét „reakciós” prédikáció írásával vádolja, amelyekkel állítólag a „szocialista társadalom rendjét” támadta volna. Hétévi börtönbüntetést és kényszermunkát, valamint további ötévnyi jogvesztést kap. Kolozsvárról Szamosújvárra szállítják, majd innen kényszermunkára a Duna-delta lágereibe, ahol foglyok szálláshelye – micsoda gyilkos ironia! – a *Libertének* nevezett és kiszuperált francia hajó lett.

Embertelen körülmények között dolgoztatják, és fogolytársaival együtt folyamatos fizikai és lelki terrort kell elszenvednie. Gellérd Imre megbetegedett, harminchat kilóra fogyott, s már a véghez volt közel, amikor váratlanul visszavitték őket Szamosújvárra. Innen 1964 nyarán, az általános amnesztia idején szabadult. Udvarhelyre ment, de mintha teljesen új világba csöppent volna. Nem erre számított. Szinte sokkolta a világ közömbössége. Még tragikusabb volt, hogy felesége nem látott esélyt a közös élet folytatására, és időközben elvált tőle. Úgy tűnt, hogy mindaz, ami életben tartotta, egy pillanat alatt szertefoszlott. Ezt tetézte még az is, hogy nem térhetett vissza korábbi szolgálati helyére, Siménfalvára, és egyháza vezetői is hűvös magatartást tanúsítottak irányában. Három hónap után végre kinevezték Homoród-szentmártonba, ő pedig próbálta elfogadni az új helyzetet. Naplójába ezt jegyezte be:

„Itt vagyok új helyemen. Szobámban friss mészszag terjeng, s hasítja orromat. Minden új, minden friss körülöttem: a meszelés, a mosdóasztal, a könyvespolc, a villany. Új vagyok én is a híveknek, s a hívek is újak nekem. Új élet küszöbén állok. A Hóreb-hegyi élmény izgalmának líráit élem, és nem kis tépelődéssel gondolok a holnapok feladatára. Vajon megfelelek-e

---

¹ Gellérd Judit: *A Liberté rabja. Gellérd Imre (1920–1980)*. ODFIE–Uniquet, Kolozsvár 2005, 77.

mindannak, amire hívtam? [...] Istenem, adj erőt, hogy többet adhassak, mint amennyit kapok! Szobámban élesen terjeng a friss mész illata. Oda-kint éj van... Kinézek az ablakon. Híveim alusznak már rég. Gyűjtik az erőt annak a kenyérnek az előteremtéséhez, amelyből nekem is adnak... Felnézek az égre. Egyetlen árva csillag hunyorog a keleti horizont felett, s a csillagok nyelvén azt mondja nekem: van már némi rend benned, feküdj le!”²

A gyülekezeti munka mellett egyháza javára is alkotott. Prédikációkkal és tanulmányokkal jelentkezett az 1971-ben újraindított *Keresztény Magvető*nél. Amikor azonban lehetősége lett volna nagyobb gyülekezetbe menni, valaki mindig megakadályozta ezt. Külföldi ösztöndíjra sem őt jelölték. 1977-ben lehetősége adódott volna a teológián tanítani helyettesként, de végül nem őt hívták meg. Doktori dolgozatát újírta, lefordította románra, de hasztalan várta, hogy Bukarest és Kolozsvár megengedje neki a hivatalos doktori védést. Sőt a hivatalosságok belekötöttek dolgozatának egyik mondatába, amelyben egy felvilágosodás korabeli lelkész prédikációjából idézett, és azt sértőnek bélyegezték a kormányra, sőt a román népre nézve.

1979-ben tudomására jutott, hogy ismét letartóztatni készülnek őt. Gyülekezetében is gondjai támadtak: egyik híve, aki tanítványa is volt, támadta ki, és meg is fenyegette. Nagyon egyedül érezte magát, és bár sokfelé küldte segélykérő hívásait, senki sem hallotta meg ezt. 1980-ban az újévi istentiszteleten már nem ment fel a szószékre. Az úrasztalánál mondta el prédikációját, és bejelentette lemondását. Délután még elvégezte a szolgálatot a közeli Lókodban is, majd hazament, és egy nagy adag gyógyszert vett be. Január 3-án holtan találták szobájában. Aznap volt 60 éves. Székelyudvarhelyen temették el, gyászbeszédék sora méltatta úgy mint kiváló lelkészt, teológust és embert. A beszédekben többek között ilyen méltatások hangzottak el:

„Átlagon felüli felkészültségével szolgálta az Istent, egyházát és népét mind e mai napig. Géniusza magasra szárnyalt.”

„Nagy terhe volt életednek, Imre bátyánk, hogy távolabb láttál, magasabban szárnyaltál, többet alkottál, többet tudtál, mint mi, és sokkal gazdagabb voltál lelki kincsekben, mint mi. Jaj, árva fejünknek, mert félünk attól, aki többet tud, és emberibb ember, mint mi. Jaj, leesett a mi fejünknek fényes koronája!”³

² Gellérd Imre: *Beszédek*. Center for Free Religion, Chico CA 1990, 8–11.

³ Gellérd Judit: *i. m.* 227–229.

Nem volt túlzás, ami elhangzott a búcsúbeszédekben. Életművét, munkásságát, képzettségét tekintve tényleg huszadik századi unitárius egyházunk egyik fényes koronája hullt le, és pótolhatatlan úrt hagyott gyakorlati teológiánk amúgy sem túlsúfolt mezején. Valóságosan is nagy volt a veszteség, ami az egyházat érte. Azóta is sokszor elmondjuk, hogy még belegondolni is fájó, mennyivel különb lehetett volna az unitárius gyakorlati teológiai irodalom, ha ezt a kiváló elmét alkotni hagyták volna, és mennyivel képzetebb lelkesznmzedékek hagyták volna el a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetet, ha őt tanítani engedték volna. És bár mindez nem valósult meg, egy nagyszerű könyv, néhány hiánypótló tanulmány, egy kötetre való prédikáció mégiscsak maradt utána, amelyekről elmondhatjuk, hogy homiletikai irodalmunk gyöngyszemei. Az a legkevesebb, hogy az alábbiakban ezeket próbáljuk bemutatni és elemezni a kései tanítványok alázatával és nagyrabecsülésével.

Gellérd Imre munkái

*Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*⁴

Gellérd Imre *Esszék* című kötete 1991-ben jelent meg. Ez a gyakorlati teológia tárgykörében írt tanulmányokat tartalmaz, szám szerint tizenegyet. Jó részüket közölte a *Keresztény Magvetőben*, de a kötetben eredeti kéziratok bővebb tartalma jelenik meg. Sokoldalúságára vall, hogy öt tanulmányban liturgikai kérdésekkel foglalkozik, négy tanulmány homiletikai kérdéseket tárgyal, egy tanulmány a katekétika területét vizsgálja, és egy tanulmány etikai kérdésekkel foglalkozik.

A liturgikai tanulmányok között az első a *Szertartásaink* címet viseli, a lábjegyzetből pedig a következőt tudhatjuk meg:

„Ez annak a tanulmánynak eredeti változata, amelyet a *Négyszáz év* című jubileumi kötet 1968-ban névtelenül közölt *Az unitárius egyház istentisztelete és szertartásai* címmel.”⁵

---

⁴ Gellérd Imre: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*. Center for Free Religion, Chico, CA 1991.

⁵ Gellérd Imre: *Szertartásaink*. In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*. Center for Free Religion, Chico, CA 1991, 3. Vö. Gellérd Imre: *Az unitárius egyház istentisztelete és szertartásai*. In: *Négyszáz év: 1568–1968. Emlékkönyv az Unitárius Egyház alapításának négyszázadik évfordulója alkalmából*. Kolozsvár 1968, 48–62.

A tanulmány értékéről és hatásáról elég annyit elmondanunk, hogy megjelenése óta sem született újabb és világosabb bemutatás az unitárius szertartásokról. Ez rövid történeti áttekintést nyújt, majd az unitárius istentisztelet és szertartások célját és alapelveit tisztázza. Jézus példájára hivatkozva Gellérd Imre a következőt írja:

„A szertartás szükséges, de nem egyedüli és kizárólagos eszköze az üdvösségnek, [hanem] kötelességeinkre figyelmeztető eszköz, hogy általa Jézus példája követésére és jó cselekedetek gyakorlására buzduljunk. [...] Célja kifejezni, ápolni, fokozni, teremteni, építeni az emberben a tanítványt, a jézusi embert.”⁶

Beszél a liturgikus terekről, illetve istentiszteleti és szertartási tárgyainkról, majd röviden összefoglalja legfontosabb szertartásaink lényegét, és számba veszi liturgiai elemeiket.

A második liturgikai tanulmány kultúrtörténeti értékkel bír, hiszen az első unitárius szertartáskönyvről, a *Modus Rerum Agendarum*ról szól.⁷ A prédikáció, a könyörgés és az éneklés milyenségével foglalkozik, ismerteti az úrvacsoráról alkotott felfogást, illetve a keresztelés és az esketés mibenlétét. Megszívlelendő a tanulmány zárógondolata:

„[...] a *Modus rerum* ránk marad töredékeiből kis történelmi fantáziával egy egész kor szertartási életének profilját vagyunk képesek megrajzolni. Ezt a profilt nemcsak bámulni kell, hanem ösztönzést is meríteni belőle szertartási életünk korszerűbbé tételére. S még valamire: egy korszerű, tekintélyes ágendáskönyv összeállítására.”⁸

Sajnálhatjuk, hogy ez azóta is csak igény szintjén maradt.

⁶ Gellérd Imre: *Szertartásaink*, 4–5.

⁷ Gellérd Imre: Első szertartáskönyvünk: a *Modus Rerum Agendarum*. In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*. Center for Free Religion, Chico CA 1991, 14–18. Vö. *Modus Rerum Agendarum in Cultu Divino, apud Ecclesias per Inclitum Magnum Transilvaniae Principatum Unitarias uniformiter observandus, azaz Az isteni Szolgálatnak az Erdélyi Unitaria Ekklesiákban való vegben vitelének modja, melyet nevezetesen az Ekklesiákban Szolgáló Ministerek, Pap, Mester, Kántor Atyánkfiai tartoznak követni*. Vö. Bárh Dániel: A történeti szokáskutatás kora újkori forrásai: az unitárius szertartáskönyvek. In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében*. I. kötet. Sepsiszentgyörgy–Veszprém 2007, 213–230.

⁸ Gellérd Imre: *Szertartásaink*, 18.

A következő liturgikai tanulmány a *Keresztelési szertartásunk időszerű kérdései*. Hat alfejezetben veszi számba az unitárius keresztelés történeti fejlődését Dávid Ferenctől a 20. századig. Ír azokról a viszontagságokról, amelyeket az unitáriusoknak kellett elszenvedniük amiatt, hogy a hagyományostól eltérően értelmezték a kereszténységet. Meghatározza az unitárius keresztelés célját és lényegét, és ezt az Isten iránti hálában, a család örömének kifejezésében, a gyermek Istennek való bemutatásában és a keresztény nevelői munka elkezdésében látja. Beszél az „Isten nevében” történő keresztelési formuláról, és a kereszteléssel kapcsolatos homiletikai és liturgikai követelményekről.

A kötet egyik legfontosabb liturgikai tanulmánya *Az úrvacsorai ágenda* címet viseli. Ebben egy rövid történeti áttekintés után foglalkozik az unitárius úrvacsorattal és annak négy évszázados változásaival. Ismerteti a kor unitárius úrvacsoraszemléletét, és megállapítja, hogy az összhangban van a jézusi tanítással:

„[...] az úrvacsora tehát emlékezés, emlékezésre készítendő dologi feltétel. [...] Az úrvacsora fénykép, melyen Jézus arca ragyog fel: mosolyog, int, kérdez, felelősségre von, vágyakat ébreszt, parancsokat osztogat, egy világot nyit meg előttünk: a szeretet világát, a tisztaság, az Istenben való öröm világát, a tökéletesség világát, az értékek világát, Isten országát.”⁹

Foglalkozik az úrvacsora elemeivel, az úrvacsora idejével és annak megfelelő előkészítésével. Külön fejezetet szentel az úrvacsorai ágenda tartalmi és teológiai vonatkozásainak, és ezt állítja:

„Az úrvacsorai ágenda nem teológizálás, hanem immanens eszközökkel ható, személyiségformáló nevelőeszköz, sajátos körülmények között és sajátos feltételek mellett, [ahol] teológiai mondanivalónk a lényegre össz-pontosul: az Isten-ember és az ember-ember viszony egészséges, evangéliumi alapokra való helyezése.”¹⁰

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy Gellérd Imre tanulmánya ma is érvényes, és a legutóbbi időkhöz¹¹ ez volt az egyetlen úrvacsorai ágendáról szóló unitárius szempontú liturgikai és homiletikai összefoglalás.

⁹ Gellérd Imre: *Az úrvacsorai ágenda*. In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*, 42.

¹⁰ Gellérd Imre: *Az úrvacsorai ágenda*, 48.

¹¹ Azóta született még egy hasonló témával foglalkozó kiváló tanulmány: Czire Szabolcs: *A történeti Jézus asztalközössége és az úrvacsora gyakorlata*. In: Szabó

Az ötödik tanulmány, amely *A Székelykeresztúr-Udvarhelyi Unitárius Egyház kör területén gyakorolt istentiszteleti rend és szokások* címet viseli, liturgika-történeti és hitelvi szempontból is érdekes, mivel egy 1974-es egyházi képviselőtanácsi határozat nyomán született felmérés eredményét kapcsolja össze az unitárius istentisztelet hitelvi alapjainak tisztázásával. Komoly kritikát fogalmaz meg az általa összeállított kérdőívet ki nem töltő vagy hiányosan kitöltő lelkészek irányába, akik hivatali mulasztást követnek el felelőtlenségükkel, de ugyanakkor értékeli az építőjellelű véleményeket, legyen az „konzervatív” vagy „reformista” az istentiszteleti rend tekintetében. Kérdéseket tesz fel a templomaink, az istentiszteletünk funkcionalitása és azoknak pozitívumaival és negatívumaival kapcsolatban, helyzetfelmérést készít, majd nagyszerűen összegzi az elhangzottakat.

Megdöböntő az a sokszínűség, amely a két egyház kör, de valószínű, hogy az akkori egész egyház istentiszteleteit övezi. Gellérd Imre összegyűjti azokat a használható javaslatokat, amelyek egy régóta esedékes istentiszteleti reform esetén figyelembe lehetne venni, és öt pontban összegzi az általános igényeket: 1. a híveket aktívabban kellene bekapcsolni az istentisztelet rendjébe; 2. a 19. századi racionalizmusra tekintve nagyobb teret kellene biztosítani az érzelmenek; 3. végre egységesíteni kellene az istentiszteleteket; 4. biztosítani kellene a változatosságot; 5. jobban ki kellene domborítani az unitárius jelleget. Bár ez utóbbiról nem kapunk részletesebb felvilágosítást, mégis megjeleníti azokat az eszközöket, amelyekkel ezeket az igényeket ki lehetne elégíteni. Ezek közé tartozna például a hitvallás beiktatása és annak elmondása a gyülekezeti közösségben, illetve invocáció mondása az istentisztelet elején.

A tanulmány végén az ő lelkészi gyakorlatát közli, vagyis a homoród-szentmártoni unitárius istentisztelet menetét, amely – a korábbi liturgia kiegészítéseképpen – énekkel és köszöntéssel kezdődik, majd elhangzik egy felhívás az istentiszteletre, ezek után következik egy rövid imádság, a Mi-atyánk, majd ének, textusolvasás, beszéd, imádság, csendes ima, hitvallás és hirdetések. Az istentisztelet áldással, majd egy énekkel és az unitárius indulóval ér véget.

Csak sajnálni tudjuk, hogy az 1996-os istentiszteleti reform megalkotásakor az akkori javaslattevők csak nagyon keveset vettek át Gellérd Imre megállapításaiból.

A kötet talán „legerősebb” tanulmányai a homiletika tárgykörében születtek, ezek közül is a prédikáció célkitűzésével, textusszerűségével, időszerűségével foglalkozó tanulmányok emelkednek ki.

*A prédikáció célkitűzése*¹² című tanulmány a prédikációírás műhelymunkájába enged betekintést, és személyes vallomással indul:

„Íróasztalomnál ülök. Előttem a Biblia, vázlatfüzet, bibliai szókönyv és írópapír. Gondolkodom. Jön a vasárnap, prédikálnom kell. Vázlatfüzetem felkínálja a témát, a szókönyv a textust. Egyezik a kettő vajon? Nagyjából igen, s ez megnyugtat. Hátra van még egy lényeges feladat: a cél kitűzése. Tulajdonképpen mit akarsz a textusban adott tárggyal? – kérdezi bennem a professzionális lelkiismeret. – Kifejteni, tételekre bontani, a főtételt terelő gátlások közé kényszeríteni, s aztán így vinni a cél felé.”¹³

Úgy véli, hogy a prédikáció céljának megfogalmazása minden korban alapvető feladat volt:

„A cél a prédikációépítés domináns tényezője, s mint ilyen, minden mást megelőz. Nem a tárgy szabja meg a célt, hanem a cél a tárgyat.”¹⁴

Ezután homiletikatörténeti áttekintését nyújtja annak, hogy ez a cél miként valósult meg a múltban, és ennek alátámasztására legkiválóbb szónokainkat idézi. Kifejti, hogy mi lehet szerinte a kortárs idők unitárius prédikációjának célkitűzése, és leszögezi:

„Az unitárius prédikálás nem öncélú, nem önmagáért van, [hanem] túlmutat önmagán: egy magasabb rendű, isteni és emberi cél szolgálatának eszköze.”¹⁵

Mondanivalójának lényege így summázható:

¹² A tanulmány megjelent még a *Keresztény Magvetőben*, illetve a Gellérd Imre-émlékkötetben. Vö. Gellérd Imre: A prédikáció célkitűzése. In: *Keresztény Magvető* 1984/4, 199–206; uő: A prédikáció célkitűzése. In: *A lélekből építő. Gellérd Imre emlékére*. Kiadja az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet és az Unitárius Lelkészek Szövetsége, Kolozsvár 2007, 99–109.

¹³ Gellérd Imre: A prédikáció célkitűzése. In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*, (94–99), 94.

¹⁴ Gellérd Imre: *A prédikáció célkitűzése*, 94.

¹⁵ Uo. 99.

„A prédikáció célja szerves részét képezi a vallási és egyházi létünk egyetemes célrendszerének. A lelkész nem tűzhet ki az egyetemes célrendszeren túl eső célokat. Mi legyen ez az egyetemes cél? Nem lehet más, mint amit Jézus már kitűzött: a tökéletesség. Ennek az egyetemes célnak vannak alárendelve a részcélok. A célok hierarchiájában az egyházi beszéd az ilyen részcélokat hivatott kitűzni és munkálni.”¹⁶

Meghatározza a prédikáció feladatát is:

„A prédikáció [...] tudatos és célzatos beavatkozás a gyülekezet tagjainak természetes élet- és lelkifolyamatába abból a célból, hogy abba bizonyos érték kategóriákat, a mi esetünkben keresztény valláserkölcsei igazságokat vigyünk bele.”¹⁷

A befejező részben a rá jellemző módon világosan, érthetően mondja el a lényegét minden lelkész számára:

„Prédikációt írok. Első kérdésem: mire van szüksége a gyülekezetemnek? Az általános, egyetemes célrendszerben mi az, amit a mában és az »itt és most«-ban igényel, ami az ő szubjektív érzésén túl is kell neki? Homiletikai parancs: nem szabad még csak hozzákezdeni sem a prédikációíráshoz mindaddig, amíg nem tisztáztam a célkitűzést, amíg nem adtam világos és konkrét feleletet arra, hogy mi a céloom, mit akarok? Az első szó, amit arra a papírra felírok, amelynek hófehér ágyában megszületik a prédikáció, nem a dátum, a cím, a textus, hanem a cél. A cél s a mögötte rejlő szükséglet határoz meg mindent: textust, címet, tárgyat, anyagot, illusztrációt, stílust.”¹⁸

Zárómondata ma is időszerű:

„Tekintsük nekünk szóló homiletikai parancsnak: tudatos, világos céltudat és célkitűzés!”¹⁹

A kötet egyik legfontosabb tanulmánya *A prédikáció textusszerűsége*²⁰ címet viseli. Ennek bevezetésben Gellérd Imre azt tisztázza, hogy az unitárius fel-

---

¹⁶ Gellérd Imre: *A prédikáció célkitűzése*, 100.

¹⁷ Uo. Gellérd Imre ezzel ugyanazt mondja ki, amit később Rolf Zerfass így ír le: minden prédikációban „intervenció”-t végzünk, vagyis azzal a szándékkal avatkozunk be a hívek, a gyülekezet, a társadalom életébe, hogy segítsünk. Vö. Zerfass, Rolf: *Nevedet hirdetem. A homiletika alapelemei*. Budapest, Szent István Társulat 1995, 164–172.

¹⁸ Gellérd Imre: *A prédikáció célkitűzése*, 103.

¹⁹ Uo.

fogás szerint a bibliai kijelentés nem lezárt, hanem folyamatos, így a ma élő keresztényeknek is feladata annak föl kutatása, és meghatározza a textus mi-benlétét:

„A textust tehát úgy kell felfognunk, mint egy élő organizmus részét, mely hivatott élővé tenni egy másik organizmust: az egyházi beszédet. A textus a belőle eredő vagy ráépülő beszéd formáló elve, életet adó csírája lehet, és kell is hogy legyen. Nem mottó, melynek szerves kapcsolata a beszéd mondanivalójával nincsen, nem pretextus, azaz pusztá ürügy a beszélésre, nem fogas, melyre ráakasztjuk a kabátot, de a fogas és a kabát között nincs semmi élő, szerves kapcsolat, hanem termékeny csírasejt, amelyből és amely köré organizmust képező szövetek szövődnek.”²¹

Gellérd Imre azt mondja, hogy lényeges, hogy a textus „átszője” az egész beszédet, szerepét nagyon érdekesen a „terelőgát”-éhoz hasonlítja, amely megszabja a lelkész mondanivalójának tartalmát, struktúráját és módját.

Tizenöt tanácsot ad a textusválasztáshoz, ehhez a megfelelő bibliaismere-tet állítja követelményként a lelkészek elé. Elmondja, hogy egy beszéd akkor válik textusszerűvé, ha a lelkész mindvégig ezt tudatosítja magában: „Isten és gyülekezet előtt” elkötelezte magát arra, hogy annak alapján fog szólni. Foglalkozik azzal a sokak által vitatott kérdéssel, hogy melyik eljárás helye-sebb: az-e, ha előbb textust választunk és hozzá tárgyat, vagy fordítva? Véleménye szerint ez hibásan föltett kérdés, mert ez a lényeg:

„[...] a tárgy és a textus kölcsönösen szövődjenek egymásba, fejezzék ki egymást, s mindketten minél tejesebben szolgálják a célt. A textusnak és a tárgynak ez a szimbiózisa legyen természetes és szerves. Ne erőszakoljunk tárgyhöz textust, sem textushoz tárgyat.”²²

Zárógondolata ma is, amikor nagyon sok esetben azt látjuk, hogy a bibliai textus legfeljebb mottóvá degradálódik, különösen nagy súllyal bír:

„Minden követelmény közt legfőbb az, amit a textus szó fogalmilag is kö-vetel: a textus szője át egész beszédünket. Prédikációnk szerkesztése rend-

²⁰ A tanulmány még megtalálható a *Keresztény Magvetőben* és az emlékkötetben is. Vö. Gellérd Imre: A prédikáció textusszerúsége. In: *Keresztény Magvető* 1976/2, 104–110; uő: A prédikáció textusszerúsége. In: *A lélekből építő. Gellérd Imre emlékére*, 110–118.

²¹ Gellérd Imre: A prédikáció textusszerúsége. In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*, 107.

²² Uo. 112.

jén minden mondatnál gondoljunk a textusra. Az elmondottak alapján megállapíthatjuk, hogy a textusszerűség nem kívánalom, hanem követelmény, amely eredményessé és termékenyvé teszi prédikálásunkat: az evangélium hirdetését.”²³

A ciklus harmadik tanulmánya: *A prédikáció időszerűsége*.²⁴ A bevezetőben Gellérd Imre párhuzamot von a „történelmi kereszténység” és az „unitárius kereszténység” felfogása között. Eszerint az előbbieket alaki kérdésnek tekintik a prédikáció időszerűségét, és ez tartalmi szempontból nem lehet a vita tárgya, mert

„[...] az ige önmagával való örök azonosságának elvéből következik, hogy az ige, mint a prédikáció egyetlen lehetséges tárgya, mindig időszerű.”²⁵

Ehhez hozzáteszi, hogy a valláserkölcsei értékek örökkévalóságában az unitáriusok is hisznek, ez azonban szerintük csak formailag érvényes, mert tartalmilag ez a különböző történelmi korszakokban mást és mást jelentett, majd kifejti a maga látását:

„A prédikáció időszerűsége azt jelenti, hogy a formailag örökkévaló valláserkölcsei értéknek azt a tartalmat igyekszem megadni, melyre az én korom emberének éppen szüksége van. Így értelmezve a korszerűség nem csupán alaki kérdés, hanem elvi és tartalmi is.”²⁶

Ezután megpróbálja fölmutatni, hogy húsz évszázadon át mi volt időszerű a prédikálásban:

„Nem mindig az az aktuális, ami éppen van, hanem az is, aminek lennie kellene. A próféták s köztük Jézus beszédeinek aktualitása sem abban áll, hogy pusztán tükrözik koruk felfogását, hanem abban, hogy felismerték koruk valláserkölcsei szükségletét függetlenül attól, hogy a széles tömegek képviselték-e vagy igényelték-e ezt, vagy sem. A próféták és maga Jézus is

---

²³ Gellérd Imre: A prédikáció textusszerűsége. In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*, 112–113.

²⁴ A tanulmány a *Keresztény Magvető* 1979/1-es számában jelent meg, de minden bizonnyal korábban született, és bekerült az emlékkötetbe is. Vö. Gellérd Imre: A prédikáció időszerűsége. In: *Keresztény Magvető* 1979/1, 22–30.; uő: A prédikáció időszerűsége. In: *A lélekből építő. Gellérd Imre emlékére*, 119–129.

²⁵ Gellérd Imre: A prédikáció időszerűsége. In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*, 114.

²⁶ Uo.

az aktualitás fogalmának értékelméleti vetületével ajándékozták meg a kereszténységet. A valóság síkját átvitték az eszmény síkjába, a *van*-t a *kell* világába, az ontológiai dimenziót az axiológiai dimenzióba. Az aktualitás tehát ezek szerint az értékek világában nem a *van*-nak, hanem a *kell*-nek, nem a szubjektív, hanem az objektív szükségletnek a kifejezése.”²⁷

Ezután számba veszi, hogy legnagyobb hitszónokaink mondanivalója miért is volt időszerű, és a jó példákat ezzel a következtetéssel zárja:

„Az unitárius hitnézetből egyenesen következik, hogy a lelkésznek kötelessége időszerű beszédet mondania, már a négyszáz éves hagyománynál fogva is.”²⁸

Gellérd Imre azt vallja, hogy a mindenkori lelkész a saját kora emberének prédikál, és prédikálása minden időben három tényezőről múlik: a hallgatóság, a lelkész egyénisége és maga a prédikáció. Szerinte hiba volt, hogy a keresztény prédikátorokat az evangéliumi magvetésben eddig sokkal inkább a mag érdekelte, mint a talaj és a magvető, de ezt a hibát kiküszöbölte az „új-kori homiletika”, amely mindhárom változónak tekinti, és ezt vallja:

„Nemcsak a talaj sokféle, hanem a mag és a magvető is. Mindhárom függvénye egymásnak. A tényleges állandó a cél, a termés, a tökéletes valláserkölcsi személyiség, illetve az általa teremtett univerzum: Isten országa.”²⁹

A korszerűség azt jelenti, hogy mindhárom tényezőben olyan korszabta változásokat eszközölünk, amelyekkel a legkedvezőbbben szolgáljuk a célt:

„[...] prédikációnkat tehát időszerűvé a ma emberéhez való ún. homiletikai alkalmazkodásunk teszi.”³⁰

---

²⁷ Gellérd Imre: A prédikáció időszerűsége. In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*, 115. Itt valószínűsíthetjük azt, hogy felfogására hatással volt Böhm Károly újkantianus filozófiai felfogása, akinél a „való” és a „kellő” világa, azaz az „idea” és az „ideál” jelenik meg. Böhm szerint a „való világ” mellett fontosabb a „kellő világ”, mert csak ez adja ki teljes világot. Vö. Böhm Károly: *Az ember és világa. Philosophiai kutatások I. Dialektika vagy alaphilosophia*. Stein János M. K. Könyvkereskedése Bizománya, Budapest 1883, 1–2.

²⁸ Gellérd Imre: A prédikáció időszerűsége. In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*, 116.

²⁹ Uo. 117.

³⁰ Uo. 116.

A tanulmány végén azt próbálja meg összefoglalni, hogy milyen a maga korának embere, és ezt abból a megfontolásból teszi, hogy a mindenkori lelkész ennek ismeretében lesz képes időszerűen prédikálni kortársainak. Meglátásai és jellemzése is örökérvényűek és így időszerűek. Ma is csak alig kellene kiegészíteni egy-két, főleg a digitális korszak emberére vonatkozó jellemzővel. Tanulmányát néhány gyakorlati tanáccsal zárja, és a prédikáció stílusát és nyelvezetét érintő kérdésekre válaszol.

A következő homiletikai vonatkozású tanulmánya a *Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére?* címmel jelent meg. A címhez kapcsolt lábjegyzetből megtudjuk, hogy ezt eredetileg a teológiai hallgatóknak írta, és elő is adta *Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére és hogyan hasznosítja a teológián tanultakat?*³¹ címmel.

Tanulmányát azzal kezdi, hogy pár évtizede még „igehirdetés” szerepelt volna a címben, de korának unitárius köreiből már az „evangélium hirdetése” vált elfogadottá abban az értelemben, hogy

„[...] amikor a lelkész az evangélium hirdetésére készül, ezalatt nemcsak a szószéki munkára való előkészületét értjük, hanem az egyetemes keresztény és vallás erkölcsi értékek megismerését, átélését, megvalósítását és végső mozzanatként azoknak a hirdetését.”³²

Ezek után történelmi áttekintést nyújt arról annak, hogy a nagy evangéliumhirdetők, a próféták, Jézus, a reformátorok és a nagy magyar szónokok, beleértve a legnagyobb református és az unitárius szónokokat is, hogyan készültek fel hivatásukra. Azt a következtetést vonja le, hogy minden kornak megvolt a maga módszere, amellyel a szónokokat fölkészítette az evangélium hirdetésére, és ezeket mindig a főiskolák, illetve később a teológiai neveléselvi határozták meg.

Gellérd Imre úgy látja, hogy az evangélium hirdetése öt kérdés függvénye: Miért? Ki? Mit? Kinek? Hogyan? Ezek meghatározzák az evangélium hirdetésének célját, az evangélium hirdetőjének alanyát, tárgyi feltételeit, a

---

³¹ A tanulmány rövidített változata eredetileg a *Keresztény Magvető*-ben jelent meg. Vö. Gellérd Imre: *Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére és hogyan hasznosítja a teológián tanultakat*. In: *Keresztény Magvető* 1978/1, 19–25.

³² Gellérd Imre: *Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére?* In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*, (150–168), 150.

gyülekezet kérdéskörét, illetve az evangélium hirdetésének módszertanát. Tanulmányát tehát ezekre az alfejezetekre bontja. A célról pedig ezt mondja:

„Az evangéliumhirdetés célját legtágabban így határozhatjuk meg: hatás. Beszédeinkkel hatni akarunk. E hatásaktus alanya a lelkész, tárgya az átadandó valláserkölcsi érték, haszonélvezője a gyülekezet, eszköze a beszéd.”³³

Az evangélium hirdetésének alanyi feltételeit abban látja, hogy az „örökölt hajlamcsírák” mellé a megfelelő környezeti hatás, a jó képzés és a szüntelen önképzés szükséges, és ezek együtt válnak hivatássá. Gyönyörűen fogalmazza meg:

„A hivatásos lelkész Istentől kapott tehetségcsíráiból maga komponálja meg szónoki egyéniségét, mint ahogy a festő megkomponálja a képet, a költő a verset, a zenész a muzsikát. Egyénisége magával hozott nyersanyagából megkomponálja önmagában az evangéliumhirdetőt.”³⁴

Nem feledkezik meg arról sem, hogy az előkészületnek nemcsak immans, emberi, hanem transzcendens vetülete is van:

„A lelkészi hivatás nem szakmai ügy, nem is csupán lélektani vagy egyházszervezeti kérdés, hanem teológiai kérdés is. Istennek is köze van hozzá. Ő hív, mi ezt a hívást megtapasztaljuk, s indulunk az ő világába dolgozni, evangéliumát hirdetni, amivel hozzájárulunk ahhoz is, hogy az életet szebbé tegyük.”³⁵

Mindezeket követően arról is beszél, hogy milyen viszonynak kell lennie a teológiai hallgatók és a gyülekezetek között. Itt szakirodalomként német homiletikusok írásait ajánlja a teológusok figyelmébe, és természetesen a saját, otthoni gyülekezetének megismerését, illetve gyülekezeti dinamika megfigyelését a legációk alkalmával. Tanácsként mondja, hogy a mindenkori teológiai hallgató:

„[...] tanulja meg, hogy az evangéliumot nemcsak szószékről hirdetjük. A lelkész egész élete, minden tevékenysége evangéliumhirdetés.”³⁶

---

³³ Gellérd Imre: *Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére?* 158.

³⁴ Uo. 160–161.

³⁵ Uo. 161.

³⁶ Uo. 164. Ez a rész nem szerepel a *Keresztény Magvetőben* közölt tanulmányban.

A következő alfejezet a felkészülés tárgyi feltételeiről szól. Itt elsősorban a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet iránti féltő szeretete nyilvánul meg. Értékelésében ezt írja az intézetről:

„[...] áldott hely, drága szentély, mely vadóc lelkünkbe az evangélium rózsáját oltja.”³⁷

Ez gyakran fájó művelet, viszont miközben

„[...] a teológia az ő hallgatóinak jellemfájáról szüntelenül nyesi a vadhajtasokat, e fájdalom árán nyer jellemünk fája termő koronát.”³⁸

A tárgyi és eszközi feltételek közé sorolja a tantervet, amelyet szintén az evangélium hirdetésének szellemében kell elkészíteni, illetve a szegényesnek minősített könyvtárat is, amelyből főleg a gyakorlati teológiai szakmunkákat hiányolja.

A felkészülés hogyanjára nézve az önképzést és az önfejlesztést ajánlja a hallgatók figyelmébe. Elsősorban a Biblia olvasását, de konkrét javaslatokat téve ajánlja az unitárius bibliai tanulmányok elolvasását is, és nemcsak az unitárius homiletikai irodalom olvasását javasolja, hanem más felekezetekéit is. Azt tanácsolja, hogy a teológiai hallgatók hangos olvasással fejlessék előadókészségünket, dolgozzák ki beszédeiket, készülés közben szüntelenül imádkozzanak. Módszertanilag azt ajánlja, hogy a szó szerinti beszédtanulást föl kell váltania az úgynevezett „gondolatkifejtés útját követő” módszernek,

„[...] ahol nem az izgat már, hogy melyik szó következik, hanem melyik gondolat.”³⁹

A tanulmány zárófejezete azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy az ifjú lelkész miként hasznosítsa a teológián tanultakat? A kérdést homiletikai síkon válaszolja meg, és a saját példájával hozakodva elő kifejezetten a teológiai hallgatóknak válaszol. Azt mondja, hogy ő újratanulja a teológiai évekből megőrzött kurzusokat, illetve főleg a homiletikaórán elhangzott kérdéseket eleveníti fel. Hangsúlyozza a lelkésztovábbképzőkön való részvétel fontosságát, illetve külön tanácsként hangzik el, hogy feltétlenül tanulják meg az

---

³⁷ Gellérd Imre: *Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére?* 164.

³⁸ Uo.

³⁹ Uo. 166.

angol nyelvet. Összegzésként a következőt írja a rá jellemző és hivatásából fakadó profetikus hangnemben:

„Készüljön a lelkész következetesen, szakszerűen, lelkiismeretesen, folyamatosan, céltudatosan és módszeresen. Ha így készül, beszédei nyomán templomából Béthel lesz, a Jákóbobokból Izráelek, és a tanítványokból apostolok lesznek. Hallgatói a való időt az örökkévalóságban fogják megragadni, a relatívumot az abszolútumban megragadni. Szemükben több lesz a fény, szívükben nagyobb a szeretet.”⁴⁰

Ő, az evangéliumhirdető pedig így sóhajt fel: „Áldott legyen az az óra, amikor lelkészi pályára mentem!”⁴¹

A kötet egyetlen katekétikai jellegű tanulmánya *A konfirmációra való felkészítés előzetes feladatai* címet kapta. Hat fejezetben tárgyalja ezt a rendkívül gyakorlatias témát. Mindenekelőtt meghatározza a valláserkölcsi nevelés célját, ismerteti a konfirmációra készülő 13–14 éves növendékek főbb neveléslélektani jellemzőit, a megtanítandó anyagot, és beszél a valláserkölcsi nevelés módszeréről és dologi feltételeiről. A valláserkölcsi nevelés célját ebben látja: beavatkozunk a növendékek természetes fejlődésének folyamatába, hogy abba valláserkölcsi értékeket vigyünk be. Ezt általánosan, de minden tanórára nézve is tudni kell. Ismerteti a tárgyi cél és a pedagógiai cél lényegét, és hangsúlyozza, hogy az előbbinek csak eszközi értékjelentősége van, míg a hangsúly az utóbbira esik. A növendékekkel kapcsolatban szigorúan jelenti ki:

„Egyetlen lelkész se merjen gyermekhez nyúlni, mielőtt azt meg nem ismerte és nevelésének legalább elemi réguláit el nem sajátította. [...] El kell sajátítanunk a gyermeklélektant, a neveléslélektant, az általános valláspedagógiát, azoknak korszerű mondanivalóit.”⁴²

Ezután bizonyítja is, hogy ő mindezeknek kiváló ismerője, amikor is összefoglalja a 6–14 éves gyermekek lélektanát. Jean Piaget (1896–1980) nyomán ír a gyermek vallásosságáról, nevelési tanulságokat von le, mondván, hogy a vallásos nevelést azzal kell kezdeni, hogy a gyermek miként viszonyul szüleihez, és a természet szemléltetésén át kell eljutni az emberig, akit Isten

---

⁴⁰ Gellérd Imre: *Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére?* 168.

⁴¹ Uo.

⁴² Gellérd Imre: *A konfirmációra való felkészítés előzetes feladatai*. In: uő: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*, 53–54.

alkotásának tekintünk. Ezután arról beszél, hogy a konfirmáló növendékek tananyaga nemcsak a káté kell hogy legyen, hanem vallási alapfogalmakat kell megtanítani, bibliaismeretet, egyháztörténelmet és erkölctant is kell tanítani nekik. Nemcsak elméletet ad, hanem a saját gyűjteményéből származó anyagokkal támasztja alá az Istenről, a Bibliáról, a templomról, az egyházzól stb. szóló tanításait. Itt tulajdonképpen kész tananyagvázlatát bocsátja az érdeklődők rendelkezésére, és külön megjegyzezi, hogy mi a pedagógiai cél a tárgyi tudás mellett. Különösen érdekes az erkölctan tanításának a mód-szere:

„Valamennyi anyagegységet Jézus tanításainak a felhasználásával mutatunk be. Illusztrációkat az evangéliumokból veszünk, valamint a gyakorlati életből. Minden egység után feltesszük a kérdést minden egyes növendékünknek: te hogy állasz ebben a kérdésben? Hogyan viszonylasz a tárgyalt erkölcsi problémához?”⁴³

Ír a lelkészről, aki a vallás erkölcsi nevelés legfontosabb „tényezője.” Ezután valláspedagógiai módszertant ad, amely magában foglalja a gyermekeket érő nevelő hatásokat és azoknak alkalmazását: az óratervet, a tanmenetet, a különböző nevelési módszereket és a felhasználandó tárgyi eszközöket. Bemutatja a saját gyakorlatából származó leoptimalisabb óratervet, majd a nevelési-tanítási módszereket összegezi. Egészen modern irányzatokat is ajánl, mint például a dramatizálás vagy az istentiszteleti módszer, amely a vallásórát gyermekistentiszteletként fogja fel. A nevelés tárgyi feltételeinek ismertetése után, tanulmányának összegzését a Pld 22,6 alapján fogalmazza meg: *Neveld a gyermeket a neki megfelelő módon.*

A kötet egyetlen etikai tartalmú tanulmánya *A szeretet* címet viseli. Ez az egyetlen olyan tanulmány, amely lábjegyzetekkel készült, és részletes irodalomjegyzéket is közöl. Az angol, francia és német nyelvű írások mellett magyar szerzők műveit is felsorolja a lélektan, a filozófia és az etika tárgyköréből. A bevezetőben közli, hogy tanulmánya nem új gondolatokat kíván megfogalmazni a szeretetről, hanem arra kívánja serkenteni az olvasót, hogy tudatosan és nevelő szándékkal foglalkozzék a szeretet kérdésével, „s ezáltal a szeretetnek a gyakorlati életbe való hathatós életvitelét szolgálja.”⁴⁴

⁴³ Gellérd Imre: *A konfirmációra való felkészítés előzetes feladatai*, 65.

⁴⁴ Gellérd Imre: *A szeretet*. In: uó: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*, 125.

Kilenc alfejezetben ír a szeretet filozófiatörténetéről, bibliai előfordulásáról, és megpróbálja meghatározni a szeretet mibenlétét, majd élettani vonatkozásait. A szeretet teológiája s annak lélektani és szociológiai síkjai foglalkoztatja, majd az utolsó fejezetben visszatér a homiletikához, ahol arra nézve ad tanácsokat, hogy miként is prédikáljunk a szeretetről? Leginkább azt fejezetet dolgozza ki, hogy mit tanít a Biblia a szeretetről, de a többi fejezet is széles körű műveltségét tükrözi.

Az *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből* című kötet tanulmányai nemcsak megjelenésükkor voltak hiánypótlók, hanem most is fontosak. A katekétikai és etikai írásoknak időszerűsége kissé megkopott, hiszen az azóta eltelt ötven esztendő sok változást hozott a lélektan, illetve a filozófia terén. Viszont a homiletikai és a liturgikai írások ma is haszonnal forgathatók. A prédikációról vagy az úrvacsorai ágendáról ma sem olvashatunk jobb unitárius összefoglalókat, s így Gellérd Imre tudásából kell még egy darabig táplálkoznunk, mivel ezek még a szerző halála után három évtizeddel is tananyagként használhatók, ez némileg utólagos elégtétel is amiatt, a nem kaphatta meg gyakorlati teológiai tanszéket.

*Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*⁴⁵

Gellérd Imre gyakorlati teológiai munkásságának legjelentősebb kötete, a *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma* 2002-ben jelenhetett meg. A mű tulajdonképpen az 1956-ban megírt *Az unitárius prédikációirodalom története a 16. századtól a 18. század végéig* című magiszteri dolgozat és *Az unitárius egyház szószéki és szertartási szolgálata a 19. században* című, 1959-ben befejezett doktori disszertáció együttes kiadása. A könyv előszavában Gellérd Imre lánya, Gellérd Judit írja le, hogy édesapja 1956. november 6-án szerzett teológiai magiszteri címet *summa cum laude* minősítéssel, majd a Protestáns Teológiai Intézet doktori iskolájának professzorai „példátlan” jelzővel illették doktori dolgozatát mint „az erdélyi unitarizmus egyik legjelentősebb tudományos munkáját”. A tragikus az volt, hogy a Szekuritáé néhány héttel a doktori dolgozat megvédése előtt tartóztatta le Gellérd Imrét, s miután hétévnyi börtönre ítélték, dolgozatai évtizedekig lapultak íróasztala fiókjában. A börtön-

---

⁴⁵ Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*. Kiadja az Unitárius Egyház, Kolozsvár 2002.

évek után „radikálisan újraírta dolgozatát, nyomdakészre”, és a kötetben ez az új változat jelenik meg.⁴⁶

Leánya, Gellérd Judit azt is leírja, hogy a dolgozat megjelenését az 1970-es években sem engedélyezték, s bár újra beiratkozott a doktori iskolába, ahhoz sem járultak hozzá, hogy megvédhesse dolgozatát. Az akkori „kultúrrevízió” beleakaszkodott egyik mondatába, amelyben egy 19. századi prédikátor munkásságát kommentálta, s amelynek aktuálpolitikai felhangjai voltak. Pedig román nyelvre is lefordították vele a dolgozatot. A megérdemelt doktori címet csak post mortem, 1995-ben kapta meg.

A magyar előszó után *Az angol kiadás előszava* áll, amelyet dr. George M. Williams, a Kaliforniai Egyetem keleti vallások történésze, Gellérd Imre veje jegyez, és a dolgozatot ekképpen értékeli:

„Gellérd Imre disszertációjával egy új gyakorlati teológiai diszciplínát hozott létre, nevezetesen az unitárius prédikációirodalom történetét.”⁴⁷

Ő hét korszakot különít el a 16. századtól kezdődően, és meglátása szerint

„[...] ma az általa bemutatott evolúcióban egy nyolcadik szakaszt is megkülönböztethetünk, ha Gellérd Imre saját beszédeit is elemzés tárgyává tesszük.”⁴⁸

A könyvben helyet kapott dr. Szabó Árpád néhai unitárius püspök laudációja is, amely elhangzott az 1995-ös post mortem doktorrá avatásán. Szabó Árpád a következőt tartja munka legnagyobb értékének:

„[Gellérd Imre] helyesen ismerte fel, hogy addig a jelennek nem adhat a gyakorlati teológia újat, amíg nem ismerte meg és nem tárta fel a múltat, annak tanulságait is. Jól látja, hogy a gyakorlati teológia nemcsak vertikálisan tekint problémáira; szükséges a horizontális sík ismerete is. [...] Odaadással mélyült el az egyes korok, irányok és személyiségek megismerésében, olyan eredményeket nyújt, melyek nyereséget jelentenek nemcsak az unitárius teológia, hanem az egész hazai protestantizmus számára is.”⁴⁹

Ezek után következik Gellérd Imre *Bevezetése*, amelyben azt írja le, hogy forrásként a kolozsvári, a székelykeresztúri könyvtárakban, illetve a maros-

⁴⁶ Gellérd Judit: Előszó. In: Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*, xii.

⁴⁷ Williams, George M.: *Az angol kiadás előszava*. In: Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*, xvi.

⁴⁸ Uo. xvi.

⁴⁹ Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*, xxi.

vásárhelyi Teleki Tékában felkutatott eredeti, nyomtatott és kéziratos anyagot használta. Az életrajzi adatok összeállításához a *Keresztény Magvető*ben közreadott egyházközségi monográfiák voltak segítségére. Vizsgálatukra nem alkalmazott egységes módszert, hanem minden prédikátort és korszakot a neki megfelelő módszerrel próbálta ismertetni. Módszerei az alábbiak voltak:

- „1. Életrajz, tevékenység, mintaprédikáció, jellemzés.
2. Életrajz, jellemzés, anyagbemutató, a munka jellemzése;
3. Jellemzés, élet és munkásság;
4. Munkák szerinti anyagbeosztás;
5. Gondolatok, eszmék szerinti anyagbeosztás;
6. Szerkezeti, alaki beszédvázlatok;
7. Tartalmi, gondolati beszédvázlatok;
8. Párhuzamok, összehasonlítások;
9. Visszakövetkeztetés (redukció, rekonstrukció);
10. Statisztikai módszer, főleg a témák előfordulásának megállapítása alkalmával;
11. Utalások előre és visszafelé;
12. A prédikátor prédikátori személyiségének összeállítása.”⁵⁰

A módszer mellett a követett célt ismerteti. Minden prédikáció esetében rákérdezett arra, hogy mit tükröz az egyetemes, nemzeti és egyházi történelemből, a hitelvekből, a korszellemből, a gyülekezet életéből, az idegen hatásokból, illetve a kor homiletikai, liturgikai és stilisztikai normáiból? Megvizsgálta azt is, hogy a prédikáció hogyan értékeli mindezeket, illetve azt, hogy milyen normákat állít fel Isten országa elérésének érdekében? Mindezeket azzal a meggyőződéssel teszi, hogy a prédikációnak hármasszerepet kell betöltenie: egyrészt tükör, másrészt értékelő, harmadrészt útmutató. Így a prédikáció történelmi képként tükrözi a *status praesens*-t, és eszményképként tükrözi a *status idealis*-t. Ezek mellett értékel vagy bírál, majd gyakorlatilag is irányt szab: megmutatja, hogy mit kell tenni a vágyott eszmény, Isten országának elérése érdekében?⁵¹

A bevezető után Gellérd Imre rövid összefoglalást készít arról, hogy mit ért ő unitárius prédikációirodalmon, meghatározza a prédikációirodalom történetét, és skolasztikus módon maga válaszolja meg azokat a kérdéseket,

---

⁵⁰ Vö. Gellérd Imre: *Négy száz év unitárius prédikációirodalma*, 4–5.

⁵¹ Uo. 5.

amelyekkel tisztázni szeretné, hogy mi a haszna a prédikációirodalom történetének, illetve hogy van-e valamilyen különbség a prédikációirodalom és a prédikációirodalom története között?

Nagyon fontosnak tartotta a tárgyalta egyháztörténelmi korszak ismeretét, s annak megállapítását, hogy a vizsgált beszéd milyen eszmei és gyakorlati célt hivatott szolgálni, s hogy milyen a módszertana és melyek a tárgyi sajátosságai, illetve objektíven kell felmérni teológiai és homiletikai értékét.

A prédikációirodalom történetének felkutatását a következők miatt tartja lényegesnek:

„A prédikációirodalom az egyház két legfontosabb funkciójának, az evangélium hirdetésének és az evangéliumi nevelésnek a múltját tárja fel. Röviden így mondhatnánk: a lényeg múltját.”⁵²

A prédikációirodalom és a prédikációirodalom története közötti különbséget abban látja, hogy bár tárgyában egyek, céljában és módszerében különböznek egymástól. Míg az előbbi bemutató jellegű, értékelő, tárgyát keresztmetszetben vizsgáló, strukturális szemléletű, addig az utóbbi kutató, leíró, tárgyilagosságra törekvő, tárgyát hosszmetzetben vizsgáló, genetikusan szemlélő tudomány. Nem kétséges, hogy a prédikációirodalom története a prédikációirodalomnak mint átfogó diszciplínának a legfontosabb ága.

Gellérd Imre szerint az unitárius prédikációirodalom négy évszázadát nehezen lehet korokra osztani, de módszertani szempontból mégis nyolc fontos korszakot állapít meg:

1. Jézustól Dávid Ferencig;
2. Dávid Ferenc és kora;
3. Dávid Ferenctől a felvilágosodásig, s ezt három korszakra osztja: a 16. század; a 17. századi polemizáló és moralizáló beszédek kora; a 18. első fele moralizáló prédikációinak kora;
4. a felvilágosodástól a 18. század végéig;
5. a nemzeti és a társadalmi eszmék korától 1849-ig;
6. a hallgatás kora 1849-től 1861-ig, a *Keresztény Magvető* megjelenéséig;
7. a szabad kibontakozás, a liberalizmus és a közéleti kereszténység kora 1861-től az első világháborúig;
8. a legújabb kor: az első világháborútól saját koráig.⁵³

⁵² Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*, 7.

⁵³ Uo. 8–9.

A könyv lényegében ezeknek a korszakoknak a részletes tárgyalása. Az első nagy fejezetben az unitárius prédikátorokat mutatja be. Rövid életrajzot közöl mindegyikről, és prédikációik tükrében vizsgálja felfogásukat Istenről, Jézusról, az emberről, a Szentlélekről, a Bibliáról, az egyházzal. Megvizsgálja erkölcsi felfogásukat a halálról és az örök életről. Megpróbálja megállapítani, hogy milyen fejlődés tapasztalható a prédikátorok felfogásában, vizsgálja prédikátori egyéniségüket, beszédeknek szerkezetét és jellemző stílusát, s végül összegzi szellemi hagyatékukat, hosszasan idéz prédikációikból, megkísérli kimutatni bennük a különböző korok filozófiai gondolkodásának nyomait. A nagy fejezetek végén egy-egy általános jellemzést ír, és végigköveti a hitelvek fejlődését, illetve az unitárius egyháztörténet változásait. Különösen érdekes az, ahogyan összegzi a különböző filozófiai eszmék megjelenítését a prédikációkban.

A második nagy fejezet a 19. századi prédikációirodalmat tárgyalja, és a felvilágosodás részletes bemutatásával kezdődik. Az eszmeáramlatot a prédikációk tükrében vizsgálja, és nyomon követi, hogy ez miként hatott az unitárius vallásos gondolkodásra, nevelésre, etikára és homiletikai rendszerre. Úgy látja, hogy ezeknek a fejlődése

„[...] egyenesen beletorkollik a felvilágosodásba, hogy onnan megtisztulva, megerősödve, világos és egységes koncepcióvá, logikus valláserkölcsi szerkezetű kristályosodva kerüljön ki.”⁵⁴

Gellérd Imre ismerteti az itt követett módszereit: bemutatja minden irányzat egy-egy tipikus képviselőjét, és jellemezi őket munkásságuk, illetve életművük tükrében. Szinkretikus módszert alkalmaz: nem választja el a művek ismertetését a szónokok egyéniségének jellemzésétől. Az általa felkutatott eredeti beszédirodalmi emlékeket dolgozza fel kijelentéstani, teológiai, egyháztörténelmi, vallásfilozófiai, etikai és homiletikai szempontból. Külön fejezetekben tárgyalja a felvilágosodás kori prédikátorok felfogását a Bibliáról, a kijelentésről, Istenről, az emberről, illetve megvizsgálja társadalomszemléletüket, s a tudomány és a vallás viszonyát. Végül bírálatot ír, és mérleget készít a felvilágosodás korának unitárius evangéliumhirdetéséről. A felvilágosodás unitárius vallásra gyakorolt hatását pozitívnak ítéli. Negatívumként említi, hogy ez túlhangsúlyozta az ész szerepét a szív ellenében, elvilágiasította az evangéliumhirdetést, és elhanyagolta a Szentírás szerepét. Pozitívuma viszont az volt, hogy megtanított a pontosan meghatározott fogalmak

⁵⁴ Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*, 185.

használatának szükségességére, kidolgozta a racionális érvelés módszerét, bevezette a pszichologizálást a prédikációba, és ami mai olvasat szerint is nagyon érdekes: megteremtette az induktív-szintetikus prédikáció típusát. Végül kimondja:

„Úgy is meghatározhatjuk a felvilágosodást, hogy az az unitárius szellem, az unitárius jelleg, az unitárius történeti személyiség kialakulásának második nagy szakasza, az erdélyi unitarizmus második megalapítása, és pedig nem egyetlen kimagasló személyiség, hanem az egész egyház közössége által.”⁵⁵

Gellérd Imre külön fejezetet szentel 1848-nak és az azt követő abszolutizmus korának. Az 1848-at előkészítő okok és tényezők között említi a protestáns szószékeket is, és azt írja, hogy a forradalmi szellemet a szószékről lehetett igazán hirdetni. Egy Windischgrätznek⁵⁶ átadott memorandumban egyenesen ez olvasható:

„Az erdélyi népek rebelliója a protestáns kisebbség műve, [...] a protestáns prédikátorok éppen olyan bűnrészesei a történeteknek, akár az írók vagy a forrófejű kalandorok.”⁵⁷

Ehhez Gellérd Imre a következőket fűzi:

„[A lelkészek] a szabadság gondolatát sokszor teológiai köntösbe öltöztetik, [...] tudatosan harcolnak a lírikus ábrándokban kimerülő, himnuszokban és zászlólobogtatásokban kifejeződő, de alapjában tétlen hazafiség ellen.”⁵⁸

Ezekből a beszédekből sajnos kevés maradt fenn, és valószínűleg amiatt – írja Gellérd –, hogy az 1849 utáni házkutatások áldozatai lettek. Ekkor több lelkész került börtönbe, akiket név szerint is ismerünk. A cenzúra olyan szigorú volt, hogy 1861-ig egyetlen beszéd sem jelenhetett meg nyomtatásban. De sikerült olyan kéziratosszövegekre rábukkani, amelyekből rekonstruálni lehetett az unitárius szószékek történetének ezt „a szomorúan csendes, ezt

---

⁵⁵ Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*, 307–309.

⁵⁶ Alfred Candidus Ferdinand zu Windisch-Grätz herceg (1887–1862) császári és királyi tábornagy, a császári csapatok főparancsnoka az 1848–49-es szabadságharc alatt.

⁵⁷ Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*, 310.

⁵⁸ Uo. 311.

a titkon dohogó, ezt az aktívan hallgató korszakát.”⁵⁹ Hét prédikátor tíz beszéde és imája alapján jutott arra a következtetésre, hogy ez az időszak

„[...] a taktikusan kitérő, allegorizáló, virágnyelvet használó, könnyező, bölcsességre intő, de tettekre is buzdító beszédek kora, [...] az exponált szónoklás helyét a taktikusabb pásztorság váltja fel [...]. A kifelé fordulást felváltja a befelé fordulás, a társadalmat az egyén, a retorikát a pásztorság, a hangos epikát a csendes líra, az etizálást a kontempláció, az észet a szív, a fejtegetést az imádkozás [...]”⁶⁰

Egyre inkább érződik, hogy egy újabb korszak kezdődik. Ez a korszak nem is várat sokat magára. Gellérd Imre szerint a 19. század második fele a szabad kibontakozás kora, amikor a felvilágosodás racionalizmusa után a szív követelt helyet magának:

„[...] mélyreható szellemi újraszerveződés indul el, meg akar születni az unitárius ember új típusa: az integráns, az egységgé szerveződött keresztény ember, [...] akiben harmonikusan illeszkednek egységgé a különböző erők, aki nemcsak gondolkodik, de érez is, nemcsak hisz, de gondolkodik is, nemcsak rendszereket épít, de eszméinek a megvalósításáért is harcol.”⁶¹

Ennek a folyamatnak adott lendületet az 1861-ben megjelent *Keresztény Magvető* folyóirat, amelynek köszönhetően szép lassan szószékirodalom született. Ezt a korszakot három markáns egyéniség határozta meg, akik egyrészt a romanticizmust, másrészt a pátosztalan realizmust, harmadrészt a kettőnek formai szintézisét jelenítették meg munkásságukban. Ez a három egyéniség: Kriza János (1811–1875), Ferencz József (1835–1928) és Péterfi Dénes (1851–1925), akik köré népes kör szerveződött. Gellérd Imre alaposan elemzi ennek a korszaknak a prédikációit, és nagyon fontos homiletikai következtetéseket von le.

Kriza János és körének korszakát vizsgálva azt következteti, hogy ebben a hitshírnokoknak szívvel megáldott embereknek kellett lenniük, érveléseikben érzelmi argumentumokat kellett használniuk, illusztrációkért a Biblián kívül népünk életéhez és történelméhez kellett fordulniuk, és nem tanítaniuk, hanem a nevelniük kellett úgy, hogy a lelkeket Isten elé visszük. Ferenc József és körének korszakáról azt mondja, hogy ők fejezték ki a 19. század második

---

⁵⁹ Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*, 310.

⁶⁰ Uo. 312–313.

⁶¹ Uo. 314.

feléneq négy jellegzetes vonását: a felekezeti unió gondolatát, a fejlődést, a liberalizmust és a közéleti kereszténységet. Péterfi Dénest és követőit úgy jellemzi, hogy bár ugyanazt prédikálták, mint Krizáék, azt valahogy mégis egészen másként tették. Nem annyira a szívre és az értelemre, hanem inkább az akaratra próbáltak hatni, amely nélkül nincs vallás. Így, természetesen a beszéd végső célja az akaratmegindítás lesz. Gellérd Imre szerint páratlanul nagy értéket képvisel az a homiletikai eljárás, amellyel ők a szívet és az észet is „piedesztálra emelték”, és azt szinte idealizálva ajánlották az embereknek. Így vált a mondanivaló költészetté, evangéliummá és hitvallássá, amely aztán cselekvésre készítetett.

Ez a fejezet rövid *Befejezéssel* zárul. Gellérd leírja, hogy bár megpróbálta átfogni a 19. századot, ez végülis lehetetlenségnek bizonyult, mivel a prédikációirodalom is legalább annyira összetett, mint maga a század:

„Az unitárius szószék soha úgy összeforrva a kor szellemével nem volt, mint a 19. században. [...] Az unitárius szellem az elnyomás után önmagára talált, felismerte értékeit, helyét és szerepét a történelemben. De nemcsak felismerte, hanem annak valamennyi következményét le is vonta, és azokat egy határtalan bizakodást sugárzó credóvá sűrítette, mely így hangzik: az unitarizmus a jövő vallása. Ezzel a credóval lépi át az unitárius prédikatori szellem a 20. század küszöbét, hogy benne a »nagy század« eredményeiből modern, unitárius értékkereszténységet kovácsoljon.”⁶²

Hisszük, hogy ez a mondat önmaga és társai biztatására is íródott. A 20. században is születtek kiváló unitáriusok. Elég, ha Balázs Ferencre, vagy Gellérd Imre szeretett és tisztelt tanárára, Simén Dánielre gondolunk. Bennük s még másokban is megvolt az a szellemi potenciál, amellyel beválthaták volna a nemzedékükkel szemben támasztott elvárásokat. Sorsuk azonban tragikussá lett a 20. század közepének egyház- és nemzetellenes légkörében.

Gellérd Imre prédikációi a *Beszédek* kötet alapján

Gellérd Imre prédikációi hosszú évekig csak kéziratban terjedtek a lelkészek között, akik „ínséges időkben” mindig is számíthattak nagylelkűen szétosztogatott vázlataira vagy éppen teljesen kidolgozott prédikációira. Az első, nyomtatásban is megjelent prédikációjára 1971-ig kell várakoznia,⁶³ és

⁶² Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*, 421.

⁶³ Gellérd Imre: „Az én Atyám munkálkodik, én is munkálkodom”. In: *Keresztény Magvető* 1971/3, 124–125.

életében is csak tizenegy beszéd megjelenésének örvendhetett. Leánya nagy adósságot törlesztett, amikor 1990-ben megjelenttette prédikációinak gyűjteményét.⁶⁴

Az alábbiakban ezt a gyűjteményt véve alapul teszünk kísérletet prédikációinak homiletikai elemzésére.

1. Tartalmi vizsgálat

Ha általánosságban szemléljük Gellérd Imre prédikációit, megállapíthatjuk, hogy őt az Isten-alkotta ember sorsa foglalkoztatta szüntelenül, és ezekben híveinek kívánt gyakorlati útmutatást adni a mindennapokhoz. Prédikációiból kitűnik, hogy ismerte az embert. Nemcsak a tudományok által leírt, és a széles műveltségénél fogva általa is elméletben jól ismert embert, hanem a valódit, a mindennapit, a gondokkal küszködőt is. Ismerte a kort is, amelyben élt, jól tudta, hogy a benne élőket milyen gondolatok foglalkoztatják. Ennek az embernek próbál segíteni abban, hogy életét keresztény és unitárius módon élhesse meg. A *Jöjjön el a Te országod* című prédikációjában így ír:

„Önként kínálóznak a kérdések: Milyen a mai kor? Milyen lelki berendezésű emberek vannak ma fölényben? Mi a forrása a mai kor szellemének? Kik képviselik ezt a szellemet és milyen erővel? Bízhatunk-e bennük? Isten prófétáinak tekinthetjük-e őket? [...] Korszerű kérdések, melyekre választ szeretnénk adni ez alkalommal. Szeretném, ha kedves híveim megértenék, hogy a válaszadás világnézeti és társadalmi síkra való kiterjesztése beszédem rendjén azért válik szükségessé, mert a valláserkölcshöz szoros összefüggésben van a társadalmi élet minden vonatkozásával. Másfelől pedig a prédikátornak Istentől kapott joga és felhatalmazása van arra, hogy akár gazdasági vagy világnézeti kérdésekbe is beleszóljon, ha azok az isteni törvények mellőzésével kezeltetnek.”⁶⁵

Ő ilyen prédikátornak tekintette magát, aki bele akart szólni a világnézeti, a társadalmi, sőt akár a gazdasági kérdésekbe is, mert hitte, hogy ezáltal jobb élete lesz híveinek.

Ha beszédeinek általános vonalvezetését vizsgáljuk, akkor dióhéjban azt mondhatjuk el, hogy tavasszal ezt hirdette: a vallásos embernek a megújulásról Isten jut eszébe, akinek köszönhető a teremtés, és aki munkatársul hívja

⁶⁴ Gellérd Imre: *Beszédek*. Center for Free Religion, Chico CA 1990.

⁶⁵ Gellérd Imre: *Jöjjön el a Te országod*. In: *Beszédek*, (26–31) 27. (A továbbiakban csupán a kötetben közölt prédikációk címére és oldalszámaira hivatkozunk.)

az embert, hogy együtt dolgozva vele, széppé tegye a földet.⁶⁶ Ebben a munkában azonban összefogásra van szükség, egymás terhének hordozására.⁶⁷ Isten mindenkinek szól, mindenkire számít, a templom rendszeres látogatása pedig hozzásegít ahhoz, hogy gondolatvilágunkban a templom foglalja el a fő helyet.⁶⁸ Isten vallásos életre hívott el mindannyiunkat, ezért fő kötelességünk megismerni Jézust és az ő tanítását. Jézus tanításának lényege pedig Isten országának fogalmában sűrűsödik össze.⁶⁹ Országának megvalósítása nem egyszerű, mert az ember bűnöknek van kitéve,⁷⁰ aggodalmaskodik,⁷¹ szenved is sokszor,⁷² ezért természetes, ha néha elégedetlen⁷³ vagy türelmetlen,⁷⁴ vagy éppen hitetlenné válik.⁷⁵ Ilyenkor kell buzgón keresnünk Istent,⁷⁶ és őt megtalálva újra megerősödik hitünk,⁷⁷ s így végezhetjük magvető,⁷⁸ vigasztaló⁷⁹ és humanizmusából fakadó,⁸⁰ békességteremtő⁸¹ munkánkat. Amikor pedig eljön az ősz, és eszünkbe juttatja, hogy egyszer minden elmúlik, mégis mellettünk van az állandó és változatlan valóság: az Úr, akinek „beszéde megmarad” minden időben.⁸²

Ünnepi prédikációinak vizsgálata közben az tűnik szemükbe, hogy például adventiek csak közvetve mutatnak Jézus megszületésére, illetve arra, hogy ennek megünneplésére fel is kell készülni. Két beszéde is szól arról, hogy mindennek van sekélyes és mélyebb értelme, és az adventi időben

⁶⁶ Ld. *Tavaszi*, (33–34) 33.

⁶⁷ Ld. *Egymás terhét hordozzátok*, (34–36) 34.

⁶⁸ Ld. *Foglalatosak lenni azokban, amelyek a mi Atyánknak dolgai*, (57–58) 57.

⁶⁹ Ld. *Isten országa. I., III., IV.*, 82–87.

⁷⁰ Ld. *Gyomirtás – bűnirtás*, (66–68) 66.

⁷¹ Ld. *Aggodalmaskodás. I., II.*, 52–55.

⁷² Ld. *Miért kell szenvedni? II.*, 46–47.

⁷³ Ld. *Elégedetlenség. II.*, 81–82.

⁷⁴ Ld. *Türelm. I., II.*, 87–91.

⁷⁵ Ld. *Miért lesz hitetlen az ember? Miért hagyja el Istent?* 99–101.

⁷⁶ Ld. *Buzgóság*, 105–106. *Keressük Istent. II., III.* In: *Beszédek*, 108–111.

⁷⁷ Ld. *Az Istentől való függésünk feltétele, a hit*, 111–114.

⁷⁸ Ld. *Vetés I., A talaj II., A mag III.*, 119–123.

⁷⁹ *Vigasztalás*, 117–118.

⁸⁰ Ld. *Humanizmus*, 123–126.

⁸¹ Ld. *Pax Vobis*, 103–105.

⁸² Ld. *Ősz*, 107–108.

önmagunk, illetve mások lelkének mélyére kell eveznünk.⁸³ Másik beszédében a bűnbánat idejének tartja az adventi időt, és az önismeret útját jelöli meg a megtérés első lépésének.⁸⁴

Karácsonyi beszédeiben Lukács és Máté evangéliumából választja ki beszédei alap gondolatát. Egyik beszédében az angyalmotívumot vezeti végig a Biblián, és arra biztat, hogy karácsonykor „angyalkodjunk”, azaz ne csak közvetítsük a karácsonyi örömet, hanem mi magunk is szerezzünk örömet.⁸⁵ Másik beszédben a pásztorok ajándékozása nyomán buzdít arra, hogy mi mindennemű bajainkat, nyomorúságainkat, „fekete ajándékainkat” vigyük ajándékolni a jászolbölcsőhöz, és erre Jézus is adni fog nekünk valamit: „megváltó mosolyt: Jöjjetek énhozzám...”⁸⁶

Gellérd Imre húsvéti prédikációi a húsvéthoz kapcsolódó unitárius felfogásnak egy korábbi szakaszát felidéző szemléletét tükrözi. Tudniillik arról vall, hogy unitáriusként ő nem hisz a testi feltámadásban, de hisz az úgynevezett „erkölcsi feltámadásban”:

„[...] [ez] azt jelenti, hogy a bűn, a gonoszság és lelketlenség sírjából kikelünk és új, friss, tiszta, szeretettől vezérelt, istenes életet kezdünk élni.”⁸⁷

Erről Jairus lányának a feltámasztása kapcsán beszél, és azt mondja, hogy meg vagyunk győződve: Jézus nem a testi, hanem a lelki halottnak volt a „nagy, merész feltámasztója”. Mi is sokszor vagyunk a Jairus lányához hasonló állapotban, mi is sokszor vagyunk „halottak, önmagunk halottai”, de ebből a halálból „Jézus feltámaszt” mégpedig úgy, hogy keressük őt, hiszünk benne húsvéti hittel, s minden kételyt eltávolítunk házunkból és szívünkéből. Beszédét így fejezi be: „Így nem félünk, mert benne s általa van feltámadás.”⁸⁸

Ennél sokkal radikálisabb álláspontot képvisel a *Kőhengerítés* című prédikáció. A Mk 16,3-ra és Ézs 6,8-ra írt beszéd arra a vezérgondolatra épül, hogy Jézust nemcsak nagypénteken temették, hanem a kétezer év alatt nagyon sokszor. Az első, aki eltemette őt, János evangéliumának írója volt, aki „félreismerte őt”, a második pedig Pál apostol, mert „a filozófia nehéz követ hengerítette rá”. Mégis, „a letragikusabb temetés Niceában történt 325-ben”,

⁸³ Ld. *Evez a mélyre. I., II.*, 174–177.

⁸⁴ Ld. *A szégyen*, 177–179.

⁸⁵ Ld. *Az angyal*, 179–180.

⁸⁶ Ld. *Mit hoztunk a jászolbölcsőhöz?* (180–182) 181.

⁸⁷ Ld. *Jairus lánya, vagy: a feltámadás feltételei*, (137–140) 137.

⁸⁸ Uo. 139–140.

mert „az ember-Jézust temette el az egyház, [...] a földről a mennybe űzte.” Majd azzal folytatja, hogy ma is eltemetjük Jézust azáltal, hogy „kétféle sírt ásunk neki: a tagadás és a felejtés sírját.”⁸⁹ Ennek ellenére:

„[...] minden Jézus-temetés kudarcot vallott a történelem folyamán, minden kő elmozdult az Ő sírjáról. A feltámadás csodája minden alkalommal végbement. Végbement, mert mindig voltak férfiak és nők, akik húsvét hajnalán azt kérdezték: kicsoda fogja nekünk elhengeríteni a követ, mely felette nagy és meghaladja erőnket?”⁹⁰

Isten mindig küldött kőhengerítőket, „akik elhengerítették a követ a feltámadás útjából”, és ezt kérdezi: „Hát mi lehetünk-e kőhengerítők?” És gyakorlati példákkal illusztrálja, miként is lehetnénk ilyenek. Beszédét így fejezi be:

„Húsvét feladatát ez az allegorikus kép fejezi ki: elmozdítani a követ, a gátlást: sírokat tépni fel, napfényre hozni az értékeket!” Ezt mindannyiunknak vállalni kell!⁹¹

Húsvéti beszéde közül a *Nagypéntek után húsvét* című a legkiegyensúlyozottabb. A Lk 24,7-re írt prédikáció azzal foglalkozik, hogy a nagypénteki elbukás után törvényszerűen kell következnie a húsvéti diadalnak. Alaptételét a mindennapi életből vett példákkal támasztja alá, és ezekből fogalmazza meg „a húsvét unitárius értelmét”. Eszerint üdvözítő nagy eszmék mindig keresztkezből, „az Isten rostájából” születnek meg. Ebből az következik, hogy a rossz „áldozat, valuta”, amellyel előre kifizetjük jövődöbeli „győzelmünk, örömünk és boldogságunk árát”. Ebből az következik, hogy „nagypéntek, a rossz nem végzet, hanem húsvéti örömök előfeltétele”, s ennek nyomán egyszerűen csak „felfakad a győzelem húsvéti diadala”. Isten nem azért adja a rosszat, hogy minket kínozzon, hanem azért, hogy neveljen, emberekké csiszoljon. „Szent tanulság”-ként ezt mondja:

„Ne átkozzuk Istent, ha keresztünk nehéz, ha nagypéntekeink időnként elviselhetetlenek, hanem mondjuk: Istenem, én nem tudom miért sújtottál, de egyet tudok: kereszttem eljövendő boldogságom melegágya, nagypéntekem eljövendő húsvétommal terhes. Ezért én nem bánталak. Elfogadom a keresztet, és segítek neked belőle kicsiholni győzelmem húsvétját.”⁹²

⁸⁹ Ld. *A kőhengerítés*, 140–144.

⁹⁰ Uo. 142.

⁹¹ Ld. uo. 144.

⁹² Ld. *Nagypéntek után húsvét* (148–150), 150.

Pünkösdi beszédei négy témára összpontosítanak: a nyelveken szólásra, a megtérésre, a keresztény közösségre, illetve a bizonyosságtevés témáira. *Bizonyosságtevés* című beszéde arról szól, hogy a pünkösödöt követő időben az apostolok feladata a Jézus vallásáról szóló bizonyosságtevés volt. Ezt a példát követték a késői tanítványok is: Arius, Szervét, Dávid Ferenc. Ez a példa ott áll a mai emberek előtt is, és erre minden ember képes. A keresztény, a vallásos ember bizonyosságtevését abban látja, hogy „úgy viselkedik és él, mint vallásos ember!”⁹³

A keresztény közösségről három beszédet is olvashatunk.⁹⁴ Az elsőben a lelki közösség kialakításának állandó szükségéről beszél, a másodikban a szívet és a lelket tartja a közösség alapjának, a harmadikban az egyetértést szorgalmazza a közösségen belül.

Térjetelek meg című ágendájában az apostoli intelmet állítja hívei elé. A megtérés szerinte ezt jelenti:

„[...] visszafordulni az útról, mely bűnbe, bajba, kárhozatba visz. Megtérni annyi, mint újraértékelni, felismerni, hogy nem jó úton járunk. Megtérni annyi, mint elismerni, hogy vannak bűneink. Megtérni annyi, mint megbánni ezeket. Megtérni annyi, mint elhatározni, hogy életvezetésünkön változtatunk.”⁹⁵

A nyelveken szólás című prédikációban azt fejt ki, hogy a különböző keresztény felekezetek különbözőképpen magyarázzák a nyelveken szólást. Az unitárius felfogás szerinte az, hogy a nyelveken szólás „jelképes beszéd” volt, tulajdonképpen a szeretet nyelve. „Az első pünkösöd a szeretet nyelvének a hódítása” volt, és ezt kell ma is megtanulnunk.

2. Elvi és formai vizsgálat

Gellérd Imre jól ismerte a Bibliát, tanításait pedig komolyan vette. Prédikációinak vizsgálatából kiderül, hogy számára a Biblia a keresztény élet útmutató szent irata, de azt – unitárius racionalizmusának megfelelően – az értelem és a lelkiismeret szűrőjén keresztül tanulmányozta. Sok beszéde csak vázlatban maradt meg, és ezekben is csupán utalásokat találunk a szószerűen elhangzott gondolatmenetre, viszont az alaposan kidolgozott beszédekből kitűnik, hogy mennyire fontos volt számára a bibliai megalapozottság. Elég,

⁹³ Ld. *Bizonyosságtevés*, 155–156.

⁹⁴ Ld. *A keresztény közösség. I., II., III.*, 156–160.

⁹⁵ Ld. *Térjetelek meg*, (161–162) 161.

ha az *Isten képe rajzunk és bennünk. II.*⁹⁶ című beszédére hivatkozunk, ahol a Zsoltárok és Jób könyvét, az evangéliumokat és Pál leveleit idézve szebbnél szebb szentírásbeli képpel illusztrálja az emberi méltóságot. Fontos volt számára a textusszerűség, amint azt a már bemutatott tanulmánya, *A prédikáció textusszerűsége* is tükrözi, amelyben kifejtette, hogy a textus nem lehet mottó, mert unitárius felfogás szerint a textus a prédikáció alapgondolata, és a legtöbb esetben ennek gyakori visszaigazolását látjuk. Világos az az ok, amiért az illető textust alapgondolatul választotta, hogy annak fő üzenetét adja át a gyülekezetnek.

Mélyebb vizsgálat után arra is rájövünk, hogy legtöbb esetben előbb volt témája, vagy másképpen mondva: beszédeinek előbb volt tárgya, és azokhoz keresett textust, mint fordítva. Ez az ő felfogásában nem jelentett gondot, mert szerinte a textusnak és tárgynak szorosan egybe kell fonódnia, és nem fontos a választás sorrendje. Saját elveinek megfelelően úgy választ textust, hogy a bibliai kijelentés folytonosságát próbálja fölfedezni abban az üzenetben, amely szerinte fontos lehet neki és híveinek. Ezt az üzenetet úgy próbálja közelebb hozni hallgatóihoz, hogy a bibliai textus gondolatisága és szellemisége szője át az egész beszédet. A legszigorúbb kritika sem mondhatja azt, hogy beszédei nem textusszerűek, mert végső soron mindig arra törekszik, hogy átszűrje a saját maga hitén, értelmén és lelkén a bibliai könyvek íróinak szubjektív istenélményét, és azt oly módon közvetítse, hogy pozitív, ihlető tanítás legyen a hallgatóság számára.

Nála a textusszerűség előfeltétele a prédikáció gyülekezetszerűségének is, amely talán a legnyilvánvalóbban jellemzi beszédeit. Beszédeit úgy írja saját gyülekezeteinek, hogy azoknak sajátos problémáiból indul ki. Egyik prédikációja így kezdődik:

„A múlt hét egyik napján értelmes hívemmel beszélgettem. Beszéd közben felmerült a kérdés: természetes alkotás-e a vallás, vagy mesterséges.”⁹⁷

És sejthetjük, hogy olyan kérdéssel foglalkozik, amely foglalkoztatja gyülekezetét. Vagy:

„A siménfalvi Dávid Ferenc Egylet tagjait felkértem egyik téli este, gondolkozzanak a következő összejelövetelünkig azon: miért járnak templomba?”⁹⁸

⁹⁶ Ld. *Isten képe rajzunk és bennünk. II.*, 60–64.

⁹⁷ Ld. *A vallás örök, mert természetes alkotás*, (69–70) 69.

A gyülekezetszerűségnek igen sajátos megnyilvánulása az, amikor azt érzékelteti, hogy őt mint a gyülekezet egyik tagját is ugyanazok a gondolatok foglalkoztatják, mint a híveket. Földműves híveivel való azonosulása különösen akkor jelentkezik, amikor személyességet visz beszédeibe. Erre kiváló példát kapunk a *Gyomirtás – bűnirtás*⁹⁹ című beszédében:

„Megkezdődött a mezőgazdasági munkák egyik legfontosabbika: a kapálás. Kora reggeltől késő délutánig, a falvak dolgozó népe ott görnyed a forró föld felett, becsülettel végezve a növényápolás alapvető munkáját. [...] Tegnapelőtt én is ezt a munkát végeztem. Egyedül voltam, nemcsak a kezem járt, hanem a gondolataim is. Vágtam a földet, irtottam a gyomot, de vágtam, hasogattam a gondolat talaját is. Hasonlítottam a nemes, hasznos növényt az erényhez, a burjánt, a dudvát, a gyomot pedig a bűnhöz.”

Azt is elmondhatjuk, hogy Gellérd Imre időszerű prédikációkat írt. Az időszerűség imperatívuszát *A prédikáció időszerűsége* című tanulmányában is hangsúlyozta. Beszédeit vizsgálva, érezhető, hogy fontos volt számára a jelen idő, az egyházi vagy éppen a naptári év aktualitása, és sok esetben ezek alakították beszédeinek tematikáit.

„Benne vagyunk már az őszben. Beköszöntött október is” – ezzel a homiletikai szituációval kezdődik egyik beszéde,¹⁰⁰ és ennek kapcsán eljut oda, hogy kezébe vette, és a Bibliából kiolvasta az 1Pét 1,24–25 isteni üzenetét: *Minden test olyan, mint a fű, és az embernek minden dicsősége olyan, mint a fű virága. Megszárad a fű, és virága elhull: De az Úr beszéde megmarad örökké. Ez pedig az a beszéd, amely néktek hirdettetett.* Vagy: „Ma fekete vasárnap van”,¹⁰¹ és Jézus passiójának a kezdete kapcsán a lelkiismeret vizsgálatára buzdítja híveit. Beszédei természetesen nemcsak attól lesznek időszerűek, hogy éppen aktuális kérdéseket feszeget bennük, hanem – ahogy előbb említett tanulmányában is megfogalmazta – attól, hogy bennük a *van* világából a *kell* világába emeli híveinek tekintetét.¹⁰² Például az úrnapi bemutatása számára nemcsak egy vallás- és kultúrtörténeti érdekesség, hanem kiváló „ürügy” arra, hogy megfogalmazhassa: lehetne az unitáriusok számára kevés tartalommal bíró

⁹⁸ Ld. *A templom*, (74–75) 74.

⁹⁹ Ld. *Gyomirtás – bűnirtás*, (66–68) 66.

¹⁰⁰ Ld. *Ősz*, 107.

¹⁰¹ Ld. *Milyen a te lelkiismereted?* (38–39) 38.

¹⁰² Gellérd Imre: *A prédikáció időszerűsége*, 115.

nap a misszió, „a hit terjesztésének” áldott napja is, amikor is apostolok módjára Jézus tanításait lehet hirdetni.¹⁰³

Milyen szerepet játszik az exegétikai munka Gellérd Imre beszédeiben? Nem tartja fontosnak megjelölni a készülődés műhelymunkájának részleteit, és csak némely beszéde árulkodik héber, illetve görög nyelvi tudásáról. Az *Aggodalmaskodás* című beszéde így kezdődik:

„Az Újszövetséget Jézus halála után görög nyelven írták az evangélisták és az apostolok. A görög szövegben, a Mt 6,25 versében nem éppen az áll, hogy »ne aggodalmaskodjatok«. Ott egy olyan görög szó olvasható, melynek pontos jelentése ez: ne aggodalmaskodjatok szerfelett, túlságosan.”¹⁰⁴

Néhol pedig konkrét szómagyarázatot ad:

„A Miatyánkban Jézus a görög geneteto: megszületik, valósuljon meg, öltön testet kifejezést használja.”¹⁰⁵

Beszédeinek sajátos, nagyon közvetlen, mondhatni „Gellérd Imre-i stílus” van. A legtöbb beszéd *bevezetése* egyértelműen a „téma megadása”, valamilyen időszerű történésnek a tudatosítása, például:

„Beköszöntött a farsang, a kedélyek, örömök, vigalmak időszeke.”¹⁰⁶

„A mai napnak kettős nevezetessége van: az aradi vértanúk gyászünnepe, és a termés napja.”¹⁰⁷

De gyakran indul ki a textusból is:

„Az Ószövetség egyik legérdekesebb és valláserkölcsei szempontból legértelmesebb, gazdagabb történetéből olvastam fel egyetlen mondatot.”¹⁰⁸

Az *elbeszélésben* legtöbbször az alapul választott bibliai verssel foglalkozik, de nem annyira annak exegézisét adja, hanem sokkal inkább gyakorlatiasan, a hétköznapi életből vett példák sokaságával hozza közelebb hallgatóihoz: Például az *El ne felejtkezzél Istenről!* című beszédeben a mindennapokból vett példákkal illusztrálja a Mózes figyelmeztetésében említett felejtést, hogy

¹⁰³ Ld. *Úrnapja*, 41–42.

¹⁰⁴ Ld. *Aggodalmaskodás II.*, (54–55) 54.

¹⁰⁵ Ld. *Isten országa. IV.*, 86.

¹⁰⁶ Ld. *A hallgatás*, (42–44) 42.

¹⁰⁷ Ld. *A termés*, (97–98) 97.

¹⁰⁸ Ld. *A sáreptai özvegy*, (95–96) 95.

mindenki értse: milyen is lehet, amikor az ember megfélemezik Istenről. Ezek a legtöbbször megszámozott, a *partitio* szabályai szerint megalkotott részek, amelyek pontokba szedik a fő téma megvilágítására szóló érveket. Ezek után találjuk rendszerint a beszédek *fő üzenetét*. Minden prédikációjának világos üzenete van, és ezt le is írja egyetlen mondatban. A *Miért kell szenvedni?* című prédikációnak például ez a fő üzenete: „Íme a szenvedés célja: az istenfiúság.”¹⁰⁹ A *Templombajjárás* című beszédben még világosabb, hogy az üzenet egyértelműen a textusból fakad, és ez az üzenet isteni ihletésű: „Isten üzenete, hívása tovább kopog: jöjj, minden készen...”¹¹⁰

Az üzenetet legtöbbször annak a mindennapi életben megjelenő *gyakorlati alkalmazása* követi, amely mintegy „éltreceptként” tartalmazza a követendő lépéseket. Legtöbbször nem közvetlen, hanem közvetett módon, valamely illusztrációként használt történettel, amely követendő példa a hallgatóság előtt. Például az *Isten országa. I.* című beszédben, az Isten országa fogalmának tisztázása után egy lelkésztől mond el egy történetet, akit egyik híve provokálta prédikálása után: Milyen címen lehet megtalálni Istent és az ő országát? A lelkész megadta a Fő utca 260. szám alatt lakó elhagyott öregasszony címét. És ehhez csak ennyit fűz: „Mi is így tapasztaljuk meg...”¹¹¹

A beszédek *befejező* részét általában nem dolgozza ki teljesen, de mégis érthetőek. Általában valamilyen felhívást tartalmaznak, cselekvésre készítetik a hallgatót. „Legyünk mi is türelmesek”¹¹² – szól a buzdítás. „Ha vékánk nem telik meg, az éhesnek akkor is adjunk”¹¹³ – halljuk a tanácsot. „Isten nyújtotta a hit kötelét – kapaszkodjunk bele!”¹¹⁴ A hallgató előtt pedig világossá válik, hogy üzenet érthető, kézzelfogható és megvalósítható a gyakorlatban. Gellérd Imre prédikációinak talán éppen ez a gyakorlatiasság, az evangéliumnak a mindennapi életben megtapasztalható igazsága, a bibliai üzenet követési útjának megmutatása a legerősebb jellemvonása. Van benne történet, példái „életségűek”, érthetővé válik a bibliai példa, és felvillan a követhető vallásos ösvény. Talán ez a titok. Ettől lesz a prédikáció inspiráló és útmutató,

¹⁰⁹ Ld. *Miért kell szenvedni?* 47.

¹¹⁰ Ld. *Templombajjárás*, (50–52) 51.

¹¹¹ Ld. *Isten országa. I.*, 84.

¹¹² Ld. *Türelm I.*, (87–89) 87.

¹¹³ Ld. *A sáreptai özvegy*, (95–96) 96.

¹¹⁴ Ld. *Az Istentől való függésünk feltétele a hit*, (111–114) 114.

ettől lesz a lelkész érthető, és általa felvillantott keresztény út pedig mindenki számára követhető.

Gellérd Imre nyelvezete érthető, szabatosan fogalmaz, a közérthetőségre törekszik. Sok metaforát használ, gyakran idéz erőteljes bibliai képeket. Intellektusa végig érezhető, ennek ellenére nem mondható róla, hogy kizárólag a száraz racionalizmus jellemezné, hanem sokkal inkább az érett gondolkodású, sokat tapasztalt, megfontolt lelkész képe tárul elénk, aki nem illúziókat árul, hanem valós meggyőződéseit ajánlja fel hallgatóinak, és abban reménykedik, hogy majd követik a jézusi, keresztény és unitárius utat. Nem a hőbörgő, szenvedélyes, egzaltált szónok, hanem a higgadt, érvelni tudó, bölcs lelkész elevenedik meg előttünk, aki azt sugározza, hogy útmutatása megbízható.

Összegzésként azt fogalmazhatjuk meg, hogy Gellérd Imre prédikációi mély hitből és alapos tudásból táplálkoznak. Nemcsak az elmúlt évszázadok teológiai irodalmát építette bele beszédeibe, hanem korszerű pedagógiai, lélektani és szociológiai ismeretek birtokában prédikált azoknak, akiknek megismerésére nagy gondot fordított. Beszédeiben egyaránt fontos volt az üzenet és annak címzettjei, az egyén és a gyülekezet, valamint az üzenetet átadó prédikátor. Ezzel az arisztotelészi retorika hagyományát vitte tovább. Prédikátori nagysága abban is keresendő, hogy az evangéliumot nem általában, a nagyvilágnak, hanem személyeknek hirdette.

Textust úgy választott, hogy fontos volt számára az a kontextus, amelyben szolgált. Tudta, hogy az isteni üzenet másként szól Siménfalván és imét másként Homoródszentmártonban. Az evangéliumnak mindenütt értelme van, de megértése szubjektív, mivel a befogadó hallgatóságtól függ. Ezzel – mondhatni – megelőzte a korát, ugyanis ez a homiletikai felfogás csak a 20. század vége felé kezdett elterjedni.

Prédikációinak jó része didaktikus, fontos bennük a tanítás és a nevelés. Nem annyira a gyönyörködtetés volt a célja, hanem inkább üzenet átadása, mert hitte, hogy ez hatni fog az emberekre, és cselekvésre készíti őket.

Beszédei azt tükrözik, hogy jól ismerte a klasszikus retorikát. Ezeket igényesen építette fel, struktúrájuk világos, és általában a bevezetés – kifejtés – fő üzenet – gyakorlati alkalmazás – lezárás sémát követik. A legtöbb esetben deduktív módszert alkalmaz: az egyetemes üzenetet „fordítja” le sajátjára. Azonban akad jószerivel olyan prédikációja is, amelyben az egyéni tapasztalatból indul ki, és módszeres építkezéssel jut el az evangéliumig.

Történetei „éleltszagúak”, a hallgatóság azonosulni tud velük. Előszóretet-
tel használja a párbeszédet, a ezzel drámaiságot kölcsönöz beszédeinek.

Jézus tanítása fontos számára, hisz az evangélium erejében, és kiemeli az
unitárius alapértékeket. A külső hallgató számára igen szembetűnő beszédei-
nek erős felekezeties jellege. De mentségére legyen mondva: nem polemizál,
hanem erős öntudatot akar építeni.

Beszédei inspirálóak, reflexióra és cselekvésre készítetnek. Időszerűségü-
ket mi sem jelzi jobban, mint az, hogy ezeket a beszédeket alkalomadtán
még ma is elmondják templomainkban.

Gellérd Imre írásaiból a rendkívüli ember élettapasztalataiból fakadó ta-
nítás ismerhető meg. Lenyűgöző a belőlük fakadó tudás, a mindennek ellené-
re felbuzgó hit és az a profetikus ihletettség. Életműve attól is értékesebb,
hogy ezt a gyakorlati teológiai munkásságot azóta sem sikerült fölülmúlni
unitárius egyházunkban. A kereszteleőről, a neveléőről, a prédikációírásról
azóta sem születtek jobb tanulmányok unitárius berkekben. Így halála után
három és fél évtizeddel is meghatározó teológusunk. Ő lenne a modern uni-
tárius homiletika atyja, feltéve, ha mi, kései utódok éppen az ő munkássá-
gából inspirálódva, végre megteremtenénk azt. Istennek adunk hálát azért,
hogy volt Gellérd Imrénk, és munkássága ma is inspirál.